

Кольористичні епітети в структурі епістолярних стереотипів Лесі Українки

Роботу виконано на кафедрі історії та культури української мови ВНУ ім. Лесі Українки

У статті проаналізовано найуживаніші кольористичні епітети, завдяки яким уможливлено ідентифікацію диференційних ознак комунікантів і з'ясування домінант їхнього міжособистісного спілкування посередництвом етикетних стереотипних виразів в епістолярних текстах Лесі Українки. Основну увагу зосереджено на мотивації та семантичних трансформаціях колоративів *білий, чорний і золотий*.

Ключові слова: епітет, комуніканти, колоративи, етикетні стереотипи.

Богдан С. К. Эпитеты-цветообозначения в структуре эпистолярных стереотипов Леси Украинки.

В статье проанализированы наиболее употребляемые эпитеты-цветообозначения, благодаря которым возможна идентификация дифференциальных признаков коммуникантов и определение доминант их межличностного общения посредством этикетных стереотипных выражений в эпистолярных текстах Леси Украинки. Основное внимание сосредоточено на мотивации и семантических трансформациях цветообозначений *белый, черный и золотой*.

Ключевые слова: эпитет, коммуникант, цветообозначение, этикетные стереотипы.

Bohdan S. K. Coloristical Epithets in the Structure of Lesya Ukrainian's Epistolary Stereotypes. The most popular coloristical epithets, that helps to make authentication of differential signs of communicators and to find dominants of their interpersonal communication on the base of stereotype expressions of etiquette in Lesya Ukrainian's epistolary texts are analyzed in the article. Basic attention is concentrated on motivation and semantic transformations of names of colors white, black and gold.

Key words: epithet, communicators, names of colors, stereotype of etiquette.

Постановка наукової проблеми й аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. Епітет як текстотворчий чинник художнього тексту, його семантичні й стилістичні параметри в цьому функціональному різновиді мають давні традиції вивчення в українському мовознавстві. Особлива активність спостережена у вивченні епітетних кольороназв загалом (І. Бабій, І. Демченко, Н. Науменко, Т. Пилипчук, М. Чорна, Г. Губарева, С. Димченко, Л. Шутова, А. Критенко, В. Півень, Л. Пустановіт, Л. Супрун, Л. Шулінова) й окремих елементів цієї системи: *білого* (Г. Губарева, О. Кузьміна, Л. Савченко), *голубого* (О. Сухолитка), *блакитного* (Л. Масенко), *помаранчевого* (Л. Масенко, Л. Ставицька), *синього* (О. Рудь, Н. Науменко), *сірого* (Т. Мінченко), *жовтого* (Т. Пилипчук), *золотого* (Т. Панько, Л. Савченко, О. Слюсарева), *чорного* (Л. Бондаренко) і *червоного* (А. Порожнюк, А. Ярова) кольорів.

Як елемент портретування персонажів художніх творів, епітет в епіцентрі аналізу С. Бирик (на матеріалі творів І. Котляревського, Лесі Українки), Н. Князева (Василя Барки), А. Скачкова (Михайла Коцюбинського), ін.

Специфіка використання цього тропейчного засобу в інших функціональних різновидах української мови має факультативний характер в українських мовознавчих студіях у супереч очевидній стилістичній вагомості й частотності самого явища.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування результатів дослідження. Листи як контекст вживання епітетів, специфіка їх функціонування в цих текстах не були дотепер матеріалом наукового осмислення. Вибір епістолярію Лесі Українки мотивований кількома чинниками: 1) листи цієї адресантки з огляду на час їх створення, різноманітність кола адресатів найвиразніше представляє типологію функціонування цих образних засобів у семантичній структурі листовних стереотипів ХІХ – початку ХХ ст., тобто саме вони значною мірою відображають стильові тенденції та комунікативні орієнтації всього ХХ ст.; 2) наявністю чітко окреслених індивідуальних стилістичних ознак, що, очевидно, не могли не позначитися і на епітетній системі.

У статті обмежимося розглядом використання в листах тих епітетних одиниць, що конструюють епістолярні стереотипи. Епістолярними стереотипами вважаємо передусім два різновиди: етикетні стереотипи та етнічні (що, зі своєї сторони, структуруються на авто-, гетеро- та автостереотипи). У цій статті розглянемо детальніше перший різновид.

Функціонування основного реєстру епітетів в етикетних стереотипах Лесі Українки зумовлене традиціями листовної комунікації українців кінця XIX – початку XX ст. і представлено виразами звертання. Спектр епітетів у звертальних (насамперед у початкових) формулах родинної та товариської епістолярної комунікації цієї адресантки цілком прогнозований і передбачуваний із огляду на його подібність до узуального вживання апелятивів в аналогічних чи схожих ситуаціях уснорозмовного спілкування. Щоправда, у спілкуванні з окремими адресатами спостережене тяжіння авторки до використання одного з можливих епітетів як домінувальних і стилістично окреслених.

Значна кількість епітетних номінацій в епістолярних апелятивах семантично належить до колоративів. Гіпотетично припустити, що для Лесі Українки характеристики людей за допомогою барв не були звичайним стилістичним прийомом, а належали до глибинно усвідомлених і мотивованих комунікативних тактик. До речі, підстави саме до такого коментаря знаходимо в її листі з Сан-Ремо осінню 1902 р. до сестри Ольги. Розмірковуючи про те, за що люди люблять і ненавидять одне одного й загалом, що означає любити, Леся Українка зауважила: “*На мою думку, в кожному почутті є ще щось* (розбивка моя. – С. Б.) *недослідиме, un je ne sais quoi (забагато розуму призводить до нерозумного (франц.)), і то, власне, теє «щось» дає барву цілому почуттю*” [8, XI, 381]. Навіть якщо лексема *барва*, вжита в цьому контексті, на перший погляд, може видатися звичайнісіньким образним засобом, розгляд подальших етикетних індивідуально-увиражених стереотипів повністю нейтралізує попередні сумніви.

Особливий інтерес привертають стилістично окреслені антонімічні колоративи в листовних діалогах Лесі Українки з Ольгою Кобилянською *білий–чорний, біленький–чорненький*, які виявляють не лише (і не просто) елементи зовнішньої характеристики обох комуніканток. Ця опозиція, очевидно, підкреслює своєрідну гармонійну збалансованість двох різних зовні, але суголосних духовно особистостей [1].

Варто зауважити, що кольористичні компоненти в етикетних стереотипах Леся Українка вживала й щодо інших адресатів, а тому очевидно припустити, що для неї вони завжди мали диференційно окреслений символічний і прагматичний сенс. Ствердженням правомірності наших інтуїтивних міркувань стали рядки коментаря Ольги Косач-Кривинюк у “Хронології життя і творчості Лесі Українки” [4] до повсякденних Лесиних звертань, адресованих тітці Олександрі, молодшій сестрі батька, Петра Косача (зокрема, вона зауважує, що називала її “*тьотінька, моя малютка*” “*тьотінька моя голубая*”): “Леся вважала, що кожду людину можна характеризувати якоюсь барвою” [4, 37]. А отже, логічно припустити, що кольористичні епітети, вживані щодо різних адресатів, зокрема з родинного середовища, виконують у листах функції ідентифікації й розрізнявальну, почасти набуваючи символічного звучання.

Голубий колір у звертаннях до тітки Олександрі, очевидно, семантично пов’язаний із символікою *голуба* як Божого птаха в народних уявленнях, а тому містить семи ‘чистота’ і ‘святість’ і є втіленням добра та лагідності [7, I, 515]. Бо саме такою, за твердженням Ольги Косач-Кривинюк, і була Олександра Антонівна Косач: “...тьотя Саша (Олександра Антонівна Косач, по чоловікові Шимановська), *лагідна, тиха, делікатна* (але «спалахувати» теж могла по-косачівськи), відзначалася аж до глибокої старості надзвичайно тонким розумінням переживань та бажань молоді, тому була дуже поблажлива до молоді (зокрема до своїх синів, племінниць, племінників та їх товаришів), завжди допомагала, чим могла, молоді в її заходах та забаганках, а молодь їй віддячувала за це теплою сердечною любов’ю. *У тьоті Саші з Лесею майже з самого Лесиного народження і до Лесині смерті були дуже теплі приятні відносини*, може й тому, що *вони були подібні вдачаю* (вирізнення наше. – С. Б.)” [4, 37].

Як відомо, *біла* барва, як основний елемент кольорової символіки, здебільшого протиставлений *чорній* і *червоній*. Білий і чорний кольори, як стверджують етнолінгвісти, “знаходяться на полярних точках кольорового спектра, а їх назви і символіка антонімічні” [7, I, 151]. До того ж, у “символічній сфері кореляція ‘білий’/‘чорний’ (‘світлий’/‘темний’) може входити в еквівалентний ряд із парами ‘хороший’ – ‘поганий’, ‘чоловічий’ – ‘жіночий’, ‘живий’ – ‘мертвий’, почасти ‘молодий’ – ‘немоло-

дий' (старий)... Можлива кореляція за ознакою 'білий' – 'не білий', і тоді білий колір здатен означати сакральність, чистоту, родючість, світло і т. д." [7, I, 151].

Поєднання *білого* й *чорного* кольорів найбільш частотне, як уже відзначалося, в листуванні Лесі Українки з Ольгою Кобилянською, однак традиційна антонімічність цих епітетів стосується, очевидно, лише прикметних ознак зовнішності, передусім – кольору волосся, що стали, як відомо, найвиразнішими стереотипними стилістемами їхніх епістолярних діалогів, напр.: "*От і знов хтось білий в золотому Єгипті і вітає когось чорненького ще з одним Новим роком*" [8, XII, 30]; "*Хтось білий радий, що хтось чорненький не гнівається на нього, що хтось не міг приїхати тепер*" [8, XII, 164]; "*...а хтось (білий) вітає чиюсь родину...*" [8, XI, 295]. Характеристичне використання цих двох епітетів у побажальному виразі Ользі Кобилянській від 3 квітня 1913 р. з Хельвана, який водночас містить елементи портретування адресатки: "*І нехай мені мій хтосічок чорненький а ясний буде здоров, і нехай не дає себе дуже клопотати, бо то не додає здоров'я*" [8, XII, 457]. Ольга Кобилянська була для Лесі передусім *хтосічком ясным*, тобто тією особистістю, що асоціативно корелювала для неї з семантикою світла. І, тим паче, вже щодо себе, "білої", Леся Українка не припускала щонайменшої чорної барви у внутрішньому вимірі та ставленні до тих, кого любила: "*Чи хтось на когось не гнівається, що хтось (натурально, білий) все такий подлий останніми часами?*" [8, XI, 370] ("*подлий*" – через листовне мовчання).

У листуванні з мамою Леся Українка двічі скористалася звертанням *сонце біле* [8, XI, 300; 7, XII, 355] в поєднанні з виразами прохання: "*Пиши ж мені, мамочко, «людоду й сонце біле», ти якось вмієш так листи писати, що мов перед очима все ставиш, а от я так не вмію і через те з моїх листів рідко хто задоволений*" [8, XI, 300] і "*Я знаю, ти зайнята, але все ж... «Пиши мені, сонце біле»*" [8, XII, 355]. Порівняння цих двох контекстів дає підстави припустити, що функціонування епітета *білий* із виразною оцінною семантикою в спілкуванні з мамою визначальне, очевидно, не лише для епістолярної поведінки Лесі Українки (а можливо, і не лише її, а й інших дітей Косачів, і належить він до лексичної системи стилістично увиразнених номінацій їхньої родинної комунікації, що й визначали особливий Косачівський мовопростір, семантика якого не завжди зрозуміла "чужому" з огляду на певну закритість цієї системи для сторонніх, що свідчить про наявність специфічного родинного соціолекту, названого Григорієм Грабовичем стилістично зниженим "babı taik" (дитинною мовою) [3, 11], а увесь родинний дискурс – "інфантильним дискурсом мовлення". Насправді ж, за слушним твердженням Михайлини Коцюбинської, це була особлива метамова, яка визначала "найхарактернішу", "сутнісну" ознаку "листування Лесиноного родинного кола" [5, 69].

Аргументами на користь правомірності такого міркування можуть слугувати принаймні такі чинники: 1) в обох випадках цей апелятив взято в лапки, що свідчить про його інтекстовий характер; щоправда, визначити безпомилково реальне джерело інформації навряд чи можливо за відсутності щонайменших коментарів в епістолярних текстах і спогадах; 2) контекст першої фіксації – лексема "*людоду*" – найімовірніше належить до дитячого мовлення та свідчить про давність і регулярність її використання в родинному спілкуванні. Зважаючи на це, епітет *біла* у звертанні до мами можна вважати: 1) елементом дитячого мовлення Лесі Українки (чи когось із дітей Косачів), що згодом набув повноцінного функціонального статусу в родинному спілкуванні або 2) авторським лексичним новотвором (оказіоналізмом), що набув символічного звучання й виконував номінативну, апелятивну, оцінну й розрізнявальну функції в комунікації з мамою. Зважаючи на традиційну символіку епітета *білий*, очевидно, правомірно реконструювати в його семантичній структурі семи 'чистота', 'сакральність', тим паче, якщо згадати відоме висловлювання Ольги Косач-Кривинюк, яка, мріючи написати спомини про маму, Олену Пчілку, зауважила "...Леся **безмірно** любила її і дуже високо цінувала все своє життя аж до смерті, хоч не раз умлівала од болю, що його завдавала їй мати. В споминах напишу про неї лише як про нашу матір, як про наше **мало не божество** – "мamu" [4, 36–37]. Не можна, очевидно, не зазначити, що в обох випадках це звертання вживане Лесею Українкою в дні, коли вона була далеко поза Україною і рідною "домою" – в Сан-Ремо і в Кутаїсі – відповідно, а тому мама не лише асоціативно семантично, а й просторово була для неї благодатним 'далеким світлом' – **святим і дорогим її серцю**, яке не могли затьмарити всі реальні непорозуміння їхнього спілкування.

Однак навіть якщо вважати правомірним твердження про запозичення апелятивного образу *білого сонця* з дитячого чи родинного мовлення, це не допомагає повною мірою розкрити внутрішню форму й декодувати семантичну структуру цього образу. Ще однією з можливих передумов умотивованості

саме такого епітетного обрамлення номінації *сонце* може слугувати текст твору Лесі Українки “Сліпець”. Як відомо, герой цього нарису понад усе хотів побачити сонце, але всі його спроби були марними, і навіть намір його “бачити хоч саме світло, без сонця, але таки сонячне світло” [8, VII, 195], не був реалізований: “як воно разило... Просто криваві сльози витискало”. І насамкінець він наважився “дивитись на білу мармурову статую в сонячному світлі”, що спричинило лише плач “з болю і з жалю”. Все повторилося і з поглядом на “білий з ніжними відтінками сніг”, і зі “срібно-рожевою західною хмарою”. А потім, втративши зір, він продовжував жити мрією побачити все-таки “сонечко наше боже, святе!” А як ні, то хоч світло й о г о, то хоч барву легеньку...” [8, VII, 199–200]. А отже, лише *біле сонце* може бути благодатним, а не лише палючим та руйнівним (і не тільки для зору!). Отже, саме завдяки колоративу *білий* нейтралізоване потенційно негативне стилістичне забарвлення номінації *сонце*.

Крім того, якщо згадати, що *біле сонце* буває реально за певних географічно-кліматичних умов, зокрема, це сонце, в zenіті у пустелі, то цілком імовірно вважати, що колоратив *біле* містить за таких комунікативних умов сему ‘високе’. А тому цей образ суголосний чомусь ідеальному, недосяжному, що, зрештою, типологічне для комунікативного статусу матері в родинній ієрархії українців.

Біла барва, але, очевидно, вже, радше, як елемент зовнішньої характеристики присутня в звертаннях, адресованих наймолодшій сестрі Ісидорі, часто іменованій Лесею Українкою як *Гусик*, *Гусиця*, *Біла Гусь*, *Гусінька*, *Гуся*, *коротиша Гусь* (на противагу братові Миколі – *довшій Гусі*). Своєрідним кодом для реконструкції мотивації цього колоратива може слугувати один із прощальних невербальних елементів у листі до цієї адресатки від 15 березня 1902 р. з Сан-Ремо: “Цілую міцно твою *білу голову*, а ти всіх поцілуй” [8, XI, 333]. До речі, про *Білу Гусю* Леся Українка писала лише в позитивному стилістичному вимірі, безпосередньо й опосередковано, і, до того ж, із постійним і незмінним почуттям захоплення, як-от у листі до матері в липні 1912 р.: “*«Біла гусь» дуже велична на портреті, але я на правах найстаршої сестри дозволяю собі усміхатись, дивлячись на неї. «Gusico toja!..» (Моя гусонько! (сербохорват.)) – думаю собі...*” [8, XII, 405].

Таку ж мотивацію, очевидно, має епітет *білий* і в одному із завершальних висловлень у листі до сестри Ольги (10 січня 1902 р.), диференційованій, щоправда, здебільшого Лесею Українкою посередництвом колоративів *золота / золотая, золотенька, золотесенька, рожева, злоторожева, золото-рожева*: “А тебе, моя Лілія, *моя білая, моя любая, міцно, міцно цілую. Поцілуй за мене всіх наших. Пиши!*” [8, XI, 312]. До речі, йменування Ольги *Лілеєю*, за свідченням самої Ольги Косач-Кривинюк, стало результатом особливостей її дитячого мовлення. Зокрема, вона стверджувала, що мама в дитинстві називала Ольгу пестливо “рибка”, а вона “переробила на «Лібта», так її «й звали деякий час, а потім з цього вийшла Ліля»” [4, 31]. Вживання епітета *білий* у цьому випадку мотивоване, очевидно, ще й подібністю до узвичаєного кольору квітки *лілеї*. Однотипність кольорових характеристик саме цих сестер теж не випадкова, якщо згадати Лесину заувагу в листі початку січня 1889 р. з Колодяжного до бабусі Євгенії Драгоманової. Запрошуючи її в гості, вона писала: “Побачили б наше Колодяжне, може, Вам і гарне воно здасться, побачили б нашу Дору. Чого Вам не подобається її ім’я? Ми її всі дуже любимо, і Ліля возиться з нею більше всіх, бо *Дора, здасться, трохи на неї похожа, і Лілі се дуже приятно*” [8, X, 27].

Щодо Ольги (єдиної з адресаток) Леся Українка використала вищий ступінь порівняння епітета *білий* у формулі прощання, акцентуючи свою особливу прихильність до неї: “*Міцно цілую тебе, так міцно, як люблю тебе, mio Giglio bianchissimo (моя найбіліша Лілея (італ.))*” [8, XI, 237].

Однак для характеристики Ольги ця кольорова гама – факультативна (хоч і семантично вагома) в епістолярній поведінці Лесі Українки, на противагу частотній і типологічній – *золотий*, вживаній здебільшого в прощальних апелятивах і в поєднанні з формулами вдячності, прохання в постпозиції до опорних лексем *Лілея, Лілеєнька*, а також як окремих апелятивів (напр.: *Будь здорова, золотесенька* [8, XII, 361; 8, XII, 377]; *Спасибі, моя золотесенька, що дбаєш про мої інтереси* [8, XII, 317]; *Будь здорова, моя золотая!* [8, XII, 355]; *Будь здорова, моя золотая* [8, XII, 412]; *Лілеєнько, любая, золотая, напиши мені хоч слово!*) [8, XII, 423].

Водночас привертає увагу й використання епітета *золотий* із подібною опорною лексемою у звертанні італійською мовою: *Mio Giglio d'oro! (Моя золота лілеє! (італ.))* (лист писаний із Сан-Ремо). Цікаве асоціативне зіставлення цього образу в подальшому контексті цього ж листа актуалізує додатково сему ‘незабуття’: “*А знаєш, тут єсть вілла «Giglio d'oro», – я завжди згадую тебе, коли її бачу (се буває досить часто, бо вона близько)*” [8, XI, 312]. Частотне також вживання нестягненої

форми цього прикметника в прощальних висловленнях із Цулукидзе 14 жовтня 1911 р.: *Будь здорова, моя золота Лілея* [8, XII, 365] і 19 березня 1913 р. з Хельвана: *Бувай здорова, моя золота Лілесенько!* [8, XII, 453]. А найбільше Лесею Українку ранило те, що нерідко сестра марно тратила зусилля на тих і на те, що забирає її здоров'я, а тому боялася, щоб її "*золотая Лілія прив'яла*" [8, XII, 471].

Іноді цим епітетом Лесея Українка характеризувала не лише Ольгу, а й її синочка – Михайлика, а тому, закономірно, за таких комунікативних умов він набував демінутивного статусу: "...*будьте здорові, мої золотесенькі*" [8, XII, 471]; "*Бувайте здорові, «тюсіні мої золотесенькі», «цілую обидві I^{1/2} людинки (цікава лічба!) дуже-дуже міцно*" [8, XII, 347].

Як відомо, *золотий* колір і відповідно ознака традиційно співвіднесені з "«верхнім» світом, сферою божественного, вищими цінностями" [7, II, 352]. Ознакою *золотий* наділяють узвичаєно "все чудове, надцінне" і пов'язане "з символікою с в і т л а, с о н ц я, м і с я ц я" [7, II, 353]. Фольклорна традиція епітет *золотий* поєднує з елементами дівочої краси (зокрема косою, вінком, перснем) [7, II, 353] і загалом уособлює все красиве й краще [7, II, 354]. А тому цілком закономірно, що в епістолярних стереотипах Лесею Українки цей *сонячний* і *величний* колір асоціювався і був неодмінно пов'язаний із образом сестри, рідної, за її твердженням, "не лише по крові, а й по духу", сестри, що була їй "другом": "*Ти ж моя сестра не тільки по крові, ти ж мій друг!.. Лілія моя білая, giglio d'oro! (золота лілея (італ.))*" [6, 32]. А "*братерські почуття, кажуть, найчистіші в світі*" [8, XII, 99].

Щодо сестри Ольги зафіксовано також цікавий спосіб поєднання подібних за спектром кольорів *золотого* і *рожевого* в епітетах-композитах і утворених шляхом словоскладання – юктапозитах (із різними позиційними характеристиками): *Пробач, моя золото-рожева, що я тобі не одразу відповіла* [8, XII, 99]; *Дуже-дуже дякую тобі, моя золоторожевая, що ти так дбаєш про мене* [8, 409], пор.: *Цілую тебе міцно, моя рожево-золотая!* [8, XI, 370]. Такі авторські епітети значеннєво розкриваються за допомогою семантики обох твірних компонентів. Важливою їх ознакою є те, що компоненти цих складних прикметників за семантичними відношеннями утворені зі значеннєво різнорідними колоративами, які набувають лише в епістолярних контекстах Лесею Українки синонімічного статусу. В таких номінаціях актуалізовані, очевидно, найбільш увиразнені ознаки цієї адресатки. Їх синтез дає можливість ємно і водночас лаконічно не лише назвати, а й охарактеризувати сестру Ольгу, а також передати емоційний спектр і ставлення до неї самої адресантки. А отже, складні епітети виразно поєднують номінативно-апелятивну функцію з експресивною.

Важливою стилістичною ознакою листування Лесею Українки можна вважати також градуальне використання кольористичних епітетів у поєднанні з епітетами інших семантико-тематичних груп, які відображають наростання емоційного виміру шляхом пошуку найдоречнішого оцінного елемента, пор.: *Мій Лільчик золотий, і рожевий, і іскристий. Так!* [8, XI, 378] (після підпису); *Бувай здорова, моя лілейно-рожева, моя золота!* [8, XII, 105]; *Будь здорова, моя рожевая, лілейная, поцілуй Михалів, Оксан і маму!* [8, XII, 414]; *Ну, будь здорова, любая, милая, золотая Лілія!* [8, XII, 416].

Щодо Ольги Лесею Українка використала також цікаву іменникову епітетну характеристику з кольористичним компонентом, передумовою до створення якої прислужилося, очевидно, сестринє привітання (ймовірно, з днем народження [8, XI, 454]): "*Спасибі за повіншування в такій любій формі. Хочеш, поділимо: «найголубіше» мені, а «найзолотіше» тобі, en votre qualité de blonde et de brune – torales ainsi que physiques (оскільки ми блондинка і брюнетка морально і фізично (фр.))*" [8, XI, 345]. З цього фрагмента завдяки листовному інтексту стає зрозуміло, що сестра Ольга також підтримувала Лесину комунікативну поведінку щодо передачі почуттів через кольоровий вимір (принаймні з контексту можна беззастережно стверджувати про обоєпільні "пожажальні" почуття). Водночас якщо перша опозиція, запропонована Лесею Українкою, не викликає значних труднощів декодування семантики й мотиваційних передумов: Ользі – вже узвичаєно, стереотипно належить "*найзолотіше*", тобто найкоштовніше, собі вона залишає "*найголубіше*", тобто те, що сягає духовного виміру.

Однак мотивацію, відтворену опозицією *блондинка* – *брюнетка*, навряд чи можна витлумачити однозначно, передусім, щодо самої авторки. Якщо Лесею Українка – *моральна й фізична блондинка* – не потребує додаткових коментарів, оскільки внутрішня форма цього образу прозора й типологічно співвіднесена з семами 'чистота' (внутрішня) і 'світлість' (зовнішня), то Ольга – *моральна й фізична брюнетка* не може бути потрактовано однозначно, зокрема, що стосується *брюнетки моральної*. Ймовірно припустити, що йдеться тут про спорадичну песимістичність характеру сестри, на противагу постійній внутрішній рівновазі Лесею і вмінню сприймати життя за найтяжчих ("найчорніших") обставин без чорної барви.

Висновки. А отже, епітетні кольороназви в епістолярних стереотипах Лесі Українки виступають засобом стилістичного увиразнення й ідентифікації різних адресатів. Завдяки відмінностям комунікативних етикетних ситуацій, різності характерів комунікантів і диференційних ознак їхньої зовнішності відбуваються зміни в семантичній структурі узуальних епітетів, традиційно вживаних українцями в мовному портретуванні.

Література

1. Богдан С. К. “Мій хтосічку, мій з папороті цвіте...” (Епістолярний образ Ольги Кобилянської : психо-лінгвістичний етюд) / С. К. Богдан // *Культура слова*. – К., 1994. – Вип. 45. – С. 54–60.
2. Богдан С. К. Домінанти автопортрета Лесі Українки за її епістолярією / С. К. Богдан // *Usvainica 1. Současná ukrajinistika. Problémy jazyka, literatury a kultury : K 65. narozeninám prof. Jozefa Anderše*. – Univerzita Palackého v Olomouci. – Olomouc, 2004. – S. 214–218. (Sborník článků. 2. Olomoucké sympozium ukrajinistů № 26–28. srpna 2004).
3. Грабович Г. Кобзар. Каменяр. Дочка Прометея / Григорій Грабович // *Критика*. – 1999. – № 12 (26). – С. 16–20.
4. Косач-Кривинюк О. Леся Українка : Хронологія життя і творчості. – Репринт. вид. / Ольга Косач-Кривинюк. – Луцьк : Волин. обл. друк., 2006. – 926 с.
5. Коцюбинська М. “Зафіксоване і нетлінне” : Роздуми про епістолярну творчість / Михайлина Коцюбинська. – К. : Дух і Літера. Харк. правозахисна група, 2001. – 300 с.
6. “Листи так довго йдуть...” : Знадоба архіву Лесі Українки в Слов’янській бібліотеці у Празі / упоряд., передм. та прим. Світлани Кочерги, післямова Оксани Сліпушко. – К. : Вид. центр “Просвіта”, 2003. – 308 с.
7. Славянские древности : этнолингвистический словарь : в 5 т. / под общ. ред. Н. И. Толстого. – М. : Междунар. отношения, 1995–1999 ; Т. 1. – 584 с. – Т. 2. – 704 с.
8. Українка Леся. Зібрання творів : у 12 т. – К. : Наук. думка, 1975–1979. – Т. VII. – 568 с. ; Т. X. – 542 с. ; Т. XIII. – 478 с. ; Т. XII. – 694 с.

Статтю подано до редколегії
16.12.2010 р.